چەند ووشەیەك

بایەخ‌دان بە فۆلکلورو کەلەپووری نەتەوەییمان یەکێکە لەو ئەرکانەی گۆڤاری (رۆشنبیری نوێ) گرتوویەتی‌یە سەرشانی‌و هەر ژمارەیەی بەپێی توانا نموونەیەکی لی‌بڵاودەکاتەوە . . لەم رووەشەوە هەمیشە داوا لە نووسەرانی بەرێزمان دەکەین کە دەستی یاریدەمان بۆ درێژکەن .

لەلایەکی تریشەوە . ئەم جارە کە ئەم ووتارە بڵاودەکەینەوە دەبێ خوێنەرانی بەریز ووریا بکەینەوە کە ئەم دەرمانانە لە رووی زانستەوە ساغ نەکراونەتەوەو بەکارهێنانیان بەبێ پرسی پزیشك‌و دەزگاکانی تەندروستی لە مەترسی بەدەرنی‌یە . هەروەکو بڵاوکردنەوەی ئەم جۆرە زانیاری‌یە کەلەپووریانەش لەکەڵك بەدەر نی‌یە .

«رۆشنبیری نوێ»

دروست‌بوونی دەرمانی کوردەواری‌و بەکارهێنانی

نووسین : فەرهاد گۆمەشینی

١ – بۆ (سووتان) : –

بۆ سووتان زۆر دەرمانیان دروست کردووە ، یەکێك لەمانە : --

ئەم دەرمانە بوو : – ئێسکی مریشکیان ئەبرژاند یان ئەسووتاندو بە باشی ئەیانهاری . پاشان هەندێك جۆشیان ئەسوتاندو ئەیانهاری تا وەکو تۆزی لیٰ ئەهات . ئەنجا هەردووکیان تێکەڵی بەك ئەکردو ئەیانخستە سەر برینەکە .

ئەم دەرمانە وەنەبیٰ هەر بۆ سووتان بە کاریان هێنا بیٰ . بەڵکو بۆ زۆر نەخۆشیی تریش بە کاریان دەهێنا . وەکو کەچەڵی‌و قینجکەو قار) .

٢ بۆ (دووپشك پێوەدان) : –

بۆ ئەم نەخۆش‌بە شیری هەنجیرو نەفتیان بە کارئەهێنا ، ئەو شوێنەی کە دوو پشکی پێوە ئەدا هەندێك شیری هەنجیریان ئەخستە سەر یان هەندێك نەفتیان ئ‌ێدا ئەکرد ئەگەر نەخۆشی‌یەکە چاکِش نەبوایەوە ! ؟ ئێشی نەدەما ، نەخۆشەکە رزگاری ئەبوو لە ئێش‌و ئازار .

٣ بۆ (سەر ئیشان) یان (ژانە سەر)

بۆ ئەم نەخۆش‌یەش خەنەو پونگیان بە کار ئەهێنا ، هەندێك خەنەو پونگیان تێکەڵی یەك ئەکردو باش ئەیان کولاند ، جا ئەیانخستە سەری نەخۆشەکە ، هەر وەها گیا رەشکێشە بۆ ناخۆشەکە لەگەڵ خەنە تێکەلەیان ئەکردو بۆ هەمان مەبەست بەکاریان ئەهێنا .

٤ بۆ نەخۆشی (شەوکۆری ، چاوکولی)

بۆ ئەم دوو نەخۆشی‌یە (حەوت دەرمانە) یان بۆ بە کار ئەهێنا دروست بوونی (حەوت دەرمانە) لەمانەی لە خوارەوە پێك ئەهات : (مازی شین ، گەنم ، جۆ ، تۆ بێستان ، سۆتکە . پەلکە لیمۆ ، قەنەفر ، شەب) هتد . .

سەرەتا (سۆتکە ، قەنەفر ، پەلکە لیمۆ) ئەمانە بە رێگایەکی پاکو خاوێن بە هیشکی ئەیانکوتان . تا هوورد هوورد ئەبوون (جۆ ، گەنم ، تۆبیستان ، مازی شین) ئەمانەش پاش پاك کردنەوەیان ئەیابرژاندن ، ئەنجا لەگەڵ ئەمەکانی سەرەوە تێکەڵی یەکیان ئەکردن‌و ئەیانکوتان تاوەکو تۆزیان لێئەکردن جا بە رێگای (کلدان وکلچوك) بەکاریان ئەهێنا بۆ شەوکۆری‌و چاوکولی (شەب) بەکەمی‌ئی تزی ئەکریٰ لای ئەمانی تر ، ئەگەر تێشی دا نەبیٰ قەیناکا وە نەبیٰ حەوت دەرمانە هەر لە حەوت شت پێك بیٰ بەڵکو جار وایە دەگاتە (٥) (شتی جۆراو جۆر .

٥ - بۆ نەخۆسیی (قورباقە) :

ئەم نەخۆشی‌یە کە تووشی مرۆڤ ئەبوو زمانی نەخۆشەکە ئەگیرا هیچ قسەی بۆ نە دەکرا ئەگەر بیۆیستایە داوای شتیّ بکا ئەبوایە وەك کەڕو لاڵ بە ئیشارەت قسە بکا . بۆ ئەم نەخۆشی‌یە هێلکەو رۆنیان بە کار ئەهێنا سەری نەخۆشەکەیان ئەناشی‌و هەندێك هێلکەو روونیان لە تۆق سەری ئەدا تا زمانی ئەبۆوە .

٦ - بۆنەخۆشیی (تیراوە) :

بۆ ئەم نەخۆشی‌یە (گۆشتی خاوی ژیژکیان) بە کار ئەهێنا ئەمەش بەم شێوەیە بە کار ئەهات :-

هەندێك گۆشتی ژیژکیان ئەهێناو بە خاوی ئەیان خستە سەر برینەکە تا ئەو کرمانەی لە ناو برینەکە هەموویان بە گۆشتی ژیژکەکەوە ئەنوسان . ئەنجا گۆشتەکەیان فیریّ ئەداو دوایی قەنەفریان ئەهێنا باش باش ئەیان کوتا تاوەکوو تۆزی لیّ ئەهات ئەنجا بە کلچووك قەنەفرەکەیان لە ناو برینەکە ئەدا ئەوجا ئەیان‌بەست‌و بەم شێوەیە برینەکە بەرەو ووشك بوون‌و چاك‌بوونەوە ئەچوو .

٧ نەخۆشیی (زگك ئێشان) :

ئەم نەخۆشییە ئەم گیاو گوڵانەی بۆ بە کار دیّ (سوسن ، بەیبون ، جاترە ، هند . . .) ئەمانەش هەریەك بە تەنیّ یان دووانیان پێکەوە وەك چایە ئەیان‌کوڵێن‌و دەرخواردی نەخۆشی ئەدەن ، ئەمەش بە شێوەیەکی پاك‌و خاوێن بە کار ئەهات .

پەراوێزەکان : -

١ - حەوت دەرمانە ، دەرمانێکی بە ناو بانگی کوردەواری‌یە بۆ چاو کوڵی‌و شەو کۆری‌و هند ، لەم بارەیەوە یەکێك کە خۆی تووشی شەو کۆری ببوو ، بۆی گێڕامەوە کە حەوت دەرمانەم بە کار هێنا ، یەکەم جار چاك بوومەوە .

٢ - قورباقە ، ناوی نەخۆشی‌یەکی کوردەواری‌یە کەمانای (زمانی گیران) ئەگەیەنیّ .

٣ - گیای ڕەشکیشە یان ڕەشکێشوکە . ئەم گیایە لە دەم ئاودا شین ئەبیّ لە زۆر شوێنی کوردوستاندا .

٤ - تیراوە - بەو شوێنە برینانە دەڵێن کە تووشی کرم هێنان ئەبن یان کرمی ئەبن .

٦ جاترە ، ئەم گیایە لە ناو زۆر شیوی کوردەواریش بە کاردیّ وەك کفتە ، چەلاوو نۆك) .

٧ سۆتکە ، ئەمەش لە ناو وەردان هەیە . .

«یانەی رۆشنبیران»

ئامادە کردنی : هیــوا

سلاوو ڕێزی دەزگا کەمان‌و گۆڤاری « رۆشنبیری نویّ » پێشکەش بە ئێوەی خۆشەویست بێت . بۆ خزمەت‌کردنی گەلەکەمان . گەلی کوردی نەبەز . هەردەم لە تێکۆشان‌و بەردەوام‌بووندابن‌و بۆ پەرەپێدان‌و پێشکەوتنی رۆشنبیری کوردی بە شێوەیەکی دیار . لە جیهانی گەشاوەی هونەری گەلان .

خوێندەواری بەرێزو قوتابی خۆشەویست :

گۆڤاری‌رۆشنبیری‌نویّ لە دەزگا کەمان تەرخان‌کراوە بۆ بەرهەمی زانیاری‌و زمانەوانی‌و ئابووری‌و مێژوویی‌و فەلسەفەو کەلەپووری‌کوردەواری‌و رۆشنبیری‌گشتی . بۆیە تکاتان لیّ‌ئەکەین ئەوەی بابەتی شیعرو چیرۆکە . بۆ گۆڤاری «بەیان» یا بۆ رۆژنامەی «هاوکاری» بنێرن . کە بۆ ئەم جۆرە بەرهەمانە تەرخان‌کراون . ئیتر پێکەوە ئارەق‌بڕێژین‌و شەونخونی بکەین . بۆ بەرزکردنەوەی رۆشنبیری کوردی ئێمە زۆر زۆر حەزئەکەین‌و چاوەڕوانی نامەی بە نرخی ئێوەین‌و هیوادارین خۆتان ماندوو بکەن‌و شتی‌نویّ‌و کۆنینەی کەلەپووری بە تامی کوردی شاراوەمان بۆ ڕەوانەبکەن ، بەمە خزمەتێکی گەورەی گەلەکەتان ئەکەن . تکایە نامەکانتان بە شێوەیەکی جوان‌و دیار نوسرابێتەوەو لەیەك رووی‌کاغەزەکە بنوسن‌و ناونیشانی خۆتان بنوسن‌و تاکو بەرهەمەکەتان بە جوانی بچێتە بەردەمی خوێندەوارانی کوردی دلسۆزو . سەرکەوتووبن .

● بەرێز سەرباز مەجید خۆشناو لە شەقلاوە : پارچە شیعرەکەت (ئاگامان لە گرینی منداڵانی مەهابادە) پەسندو جوانە . گریانی منداڵانی کورد بە تایبەتی لە ترسی فرۆکەو تۆپ جەرگی مرۆڤ دێنێتەژان . تەنها توانیمان ئەم دوو برگەیە لە شیعرە ناسکەکەت بلاوبکەینەوە :-

ئەی منالە